

“Захмарена осінь”

Основні економічні тенденції та очікування у жовтні 2023

за результатами «Нового щомісячного опитування підприємств», #NRES

Оксана Кузяків, виконавча директорка ІЕД

Євген Ангел, старший науковий співробітник ІЕД

Ірина Федець, старша наукова співробітниця ІЕД

Анастасія Гулік, наукова співробітниця ІЕД

Київ, 13 листопада, 2023

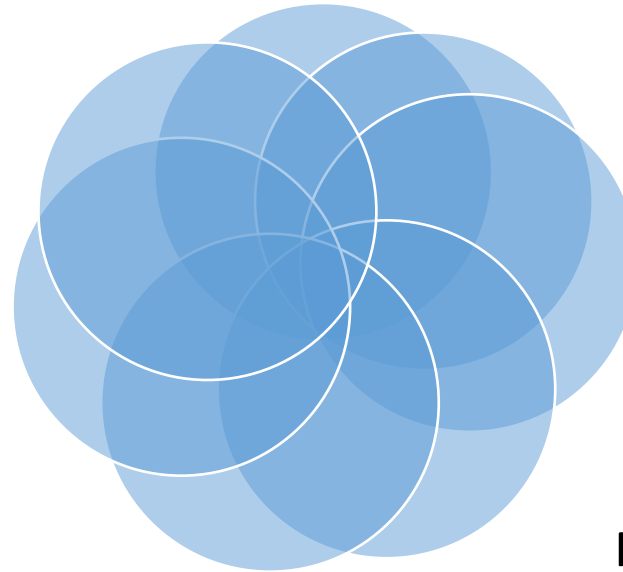
ПРО «НОВЕ ЩОМІСЯЧНЕ ОПИТУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ»

Опитування щомісяця

Найсвіжіші дані зібрано
16 – 31 жовтня, 2023

Проведено вже
18 опитувань
(з травня 2022 року)

Сектори:
Промисловість +
(Ритейл, Агро)

ВИБІРКА: у жовтні
опитано **534**
підприємства

Підприємства
усіх розмірів

Географія: **21 з**
27 регіонів
України

Головні результати

Темпи відновлення дещо сповільнюються: оптимізм бізнесу щодо 3- та 6-місячної перспективи досить високий, але останніми місяцями перестав зростати

Головні результати 1. Невизначеність

Невизначеність у 6-місячній перспективі суттєво не змінюється

Невизначеність у 3-місячній перспективі дещо зросла для виробництва та продажів

Невизначеність у 2-річній перспективі залишається високою та без змін

Головні результати 2: ділова активність, виробництво, експорт

6-місячні очікування щодо фінансово-економічної ситуації на підприємстві та загальноекономічного середовища погіршилися

Частка підприємств, що працюють майже на повну та на повну потужність, зросла після трьох місяців зниження (59% проти 55% у вересні),

Індекс Відновлення Ділової Активності (ІВДА) високий порівняно з попереднім роком, але зменшується порівняно з попереднім місяцем

Виробничі показники порівняно з попередніми місяцями дещо погіршилися, тоді як 3-місячні очікування знижуються другий місяць поспіль

Експортні показники дещо покращились порівняно з попередніми результатами, тоді як очікування залишаються без суттєвих змін

Головні результати 3: перешкоди, державна політика

«Небезпечно працювати» перемістилася з 2-го на 3-тє місце у списку перешкод для ведення бізнесу

«Перебої з електроенергією» третій місяць поспіль залишаються на 6-й позиції у списку перешкод для ведення бізнесу

Домінують нейтральні оцінки економічної політики уряду

Перешкоди для ведення бізнесу у військовий час

Перешкоди для зростання виробництва: довоєнний контекст

Щоквартально ми використовуємо список перешкод для зростання виробництва з довготривалого «Квартального опитування підприємств» *

У жовтні 2023 року серед перешкод для зростання виробництва найчастіше згадували війну та несприятливу безпекову ситуацію

2, 3, 4 та 5 місця відповідно зайняли низький попит, надмірне оподаткування (яке зросло ще більше порівняно з квітнем та липнем), несприятлива політична кон'юнктура** та несприятливий регуляторний клімат*** (через незначне посилення високого регуляторного тиску та корупції у жовтні)

* Остання перед повномасштабним російським вторгненням хвиля квартального опитування підприємств проводилася в лютому 2022 року

**У квітні 2023 року у переліку відповідей ще не було вказано окремий варіант «війна», тому під перешкодою «несприятлива політична ситуація» респонденти могли зазначити і війну

***Регуляторний клімат – це комбінований показник, який складається з «високий регуляторний тиск», «зміни у законодавстві» та «корупція»

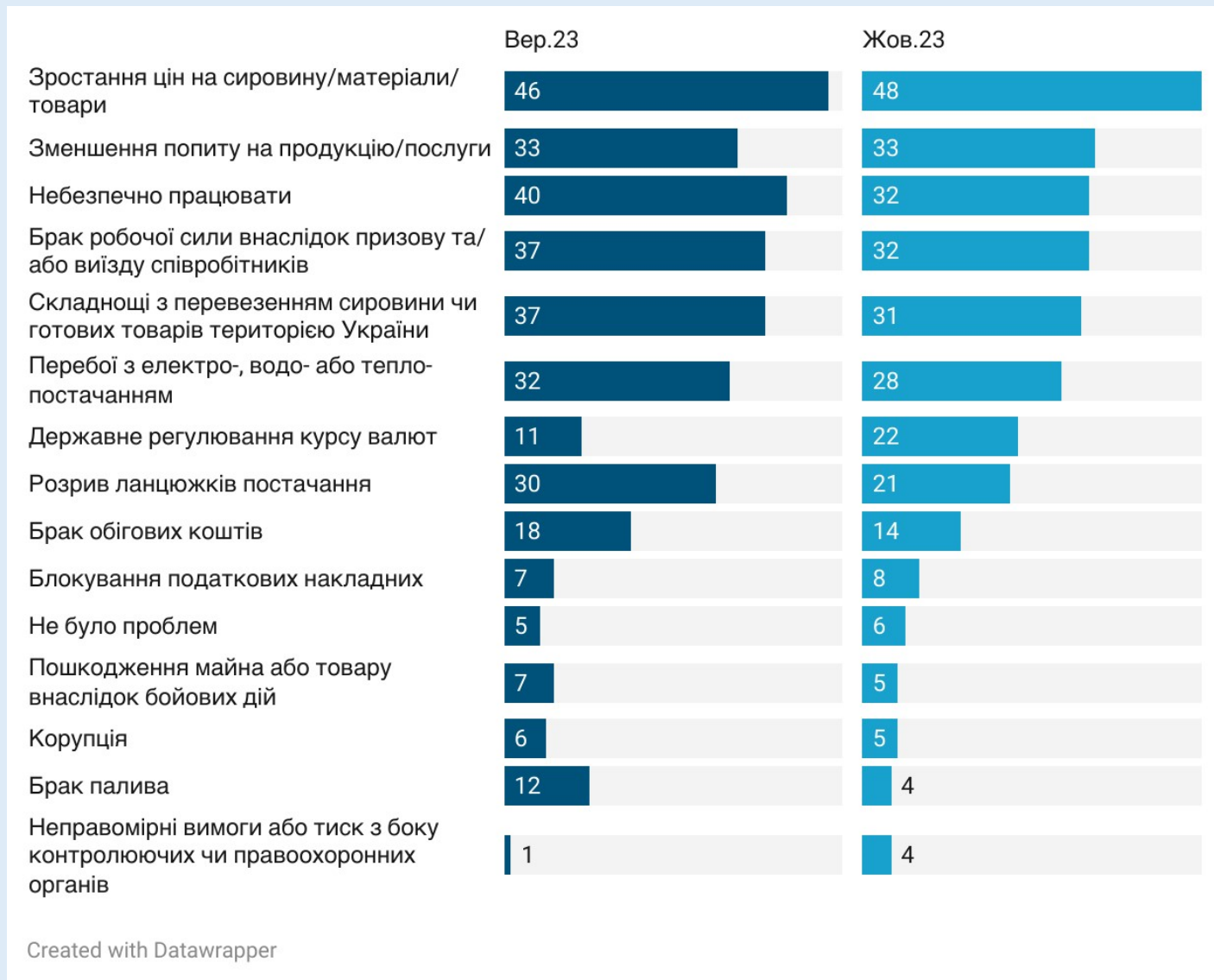
	Кві.23	Лип.23	Жов.23
Війна, несприятлива безпекова ситуація		75	72
Низький попит	39	41	39
Надмірне оподаткування	21	30	38
Несприятлива політична ситуація	51	35	35
Несприятливий регуляторний клімат	32	28	30
Високий регуляторний тиск	20	20	23
Корупція	7	5	10
Зміни в економічному законодавстві	13	9	7
Недостатньо кваліфікованих працівників	12	22	23
Проблеми ліквідності	27	24	20
Недостатньо сировини	18	20	20
Високий конкурентний тиск	15	16	15
Високі ставки кредитів	9	12	11
Брак виробничих потужностей	9	4	10
Доступність кредитів	13	9	8
Проблеми з енергопостачанням	4	4	2
Застарілі технології	3	2	2

Джерела: QES 2002-2022, NRES 2022-2023

Основні перешкоди для ведення бізнесу у воєнний час, % респондентів

У жовтні відбулось кілька змін у переліку перешкод порівняно з вереснем 2023 року

- Перешкода «Зростання цін на сировину/матеріали/товари» продовжує утримувати 1-е місце і дещо збільшилась у значенні
- «Зменшення попиту» перемістилося з 5-го на 2-ге місце, при цьому його значення не змінилося в порівнянні з попереднім місяцем
- Перешкода «Небезпечно працювати» зменшилась у значенні з 40% до 32% і перемістилася з 2-го на 3-тє місце, яке розділила з «Браком робочої сили»
- У жовтні «Брак робочої сили» залишається на 3-му місці, незважаючи на зниження значення з 37% до 32%
- «Перебої з електроенергією», незважаючи на зменшення із 32% до 28%, залишаються на 6-му місці вже третій місяць поспіль
- Корупція та тиск з боку правоохоронних органів не є суттєвими проблемами

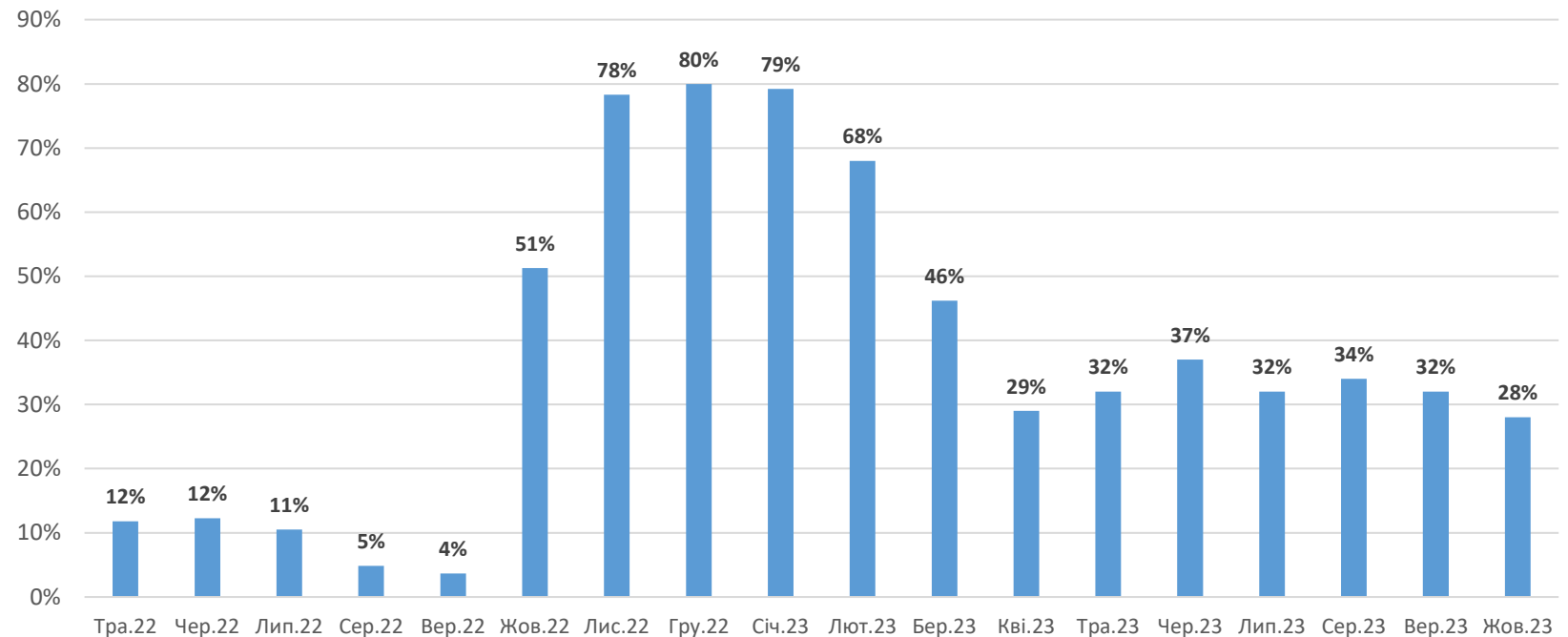

Перебої з електрикою залишаються проблемою

Незважаючи на зниження значення, «Електрика» все одно залишається проблемою

- У жовтні 2023 року другий місяць поспіль спостерігається зниження відсотка респондентів, для яких електро- та водопостачання є перешкодою для ведення бізнесу
- У списку перешкод перебої з електроенергією залишаються на 6-му місці вже третій місяць поспіль

Перебої з електропостачанням як перешкода для бізнесу, % респондентів

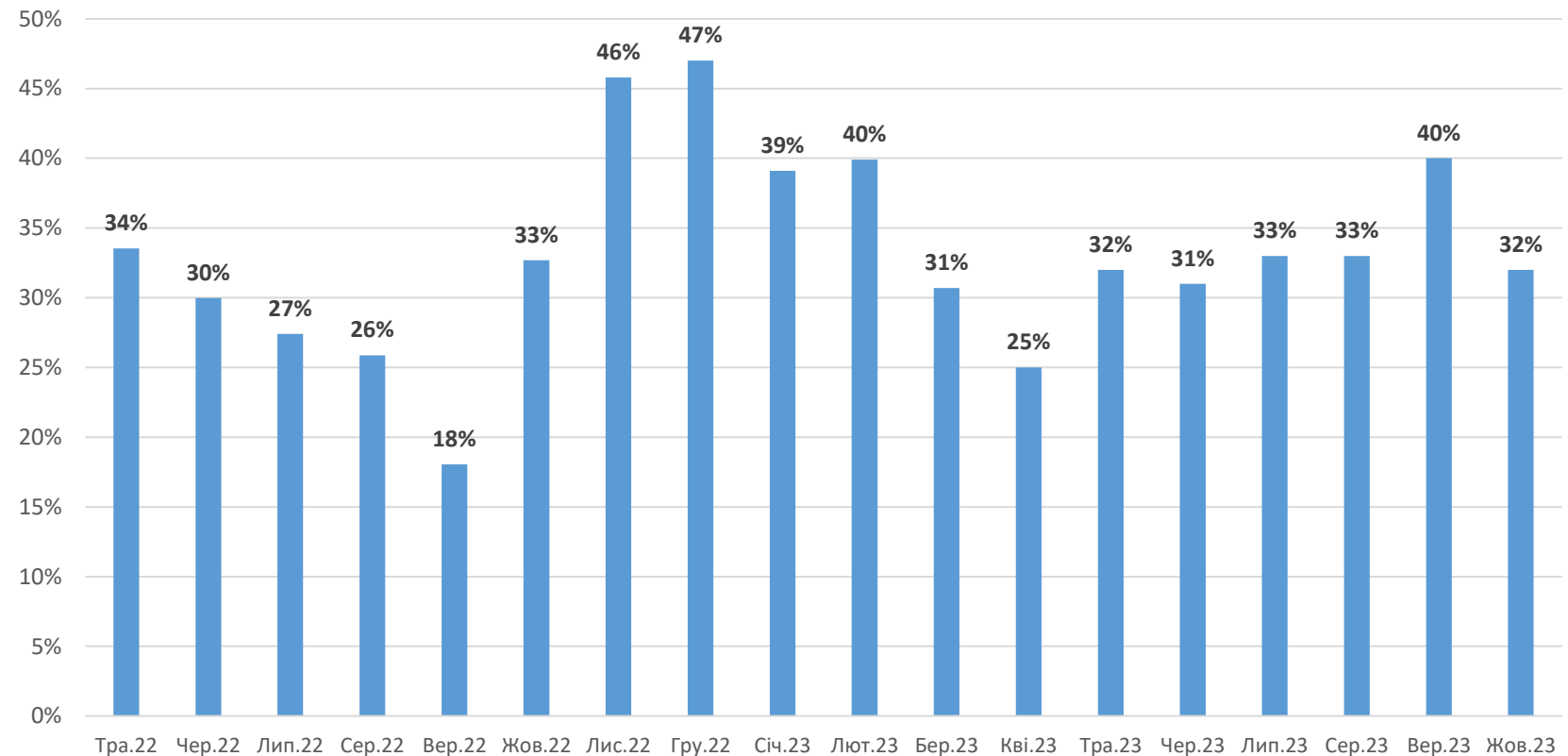

**“Небезпечно
працювати»
все ще
небезпечно**

«Працювати небезпечно» як перешкода для ведення бізнесу залишається в трійці лідерів

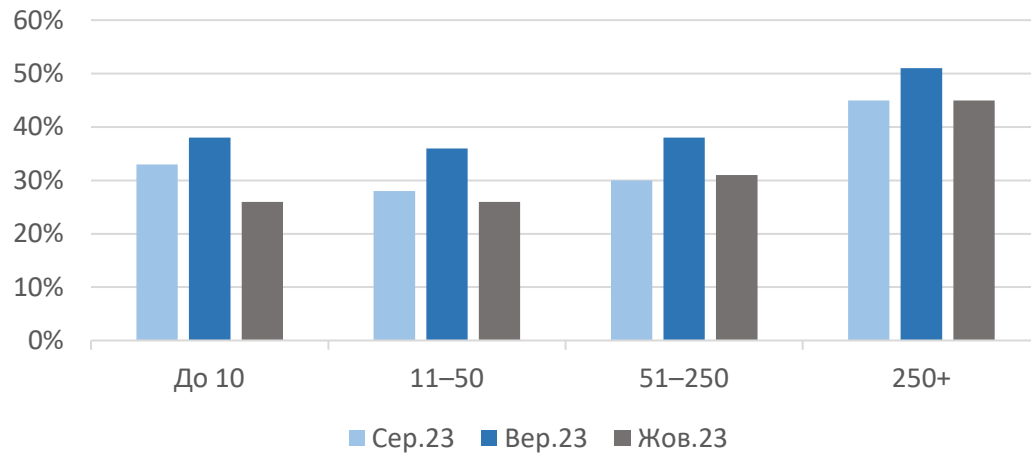
- У жовтні 2023 року частка підприємств, які повідомили, що працювати небезпечно, зменшилася з 40% до 32%
- У списку перешкод «небезпечно працювати» перемістилася з 2-го на 3-тє місце та залишилася у трійці лідерів

"Небезпечно працювати", % респондентів

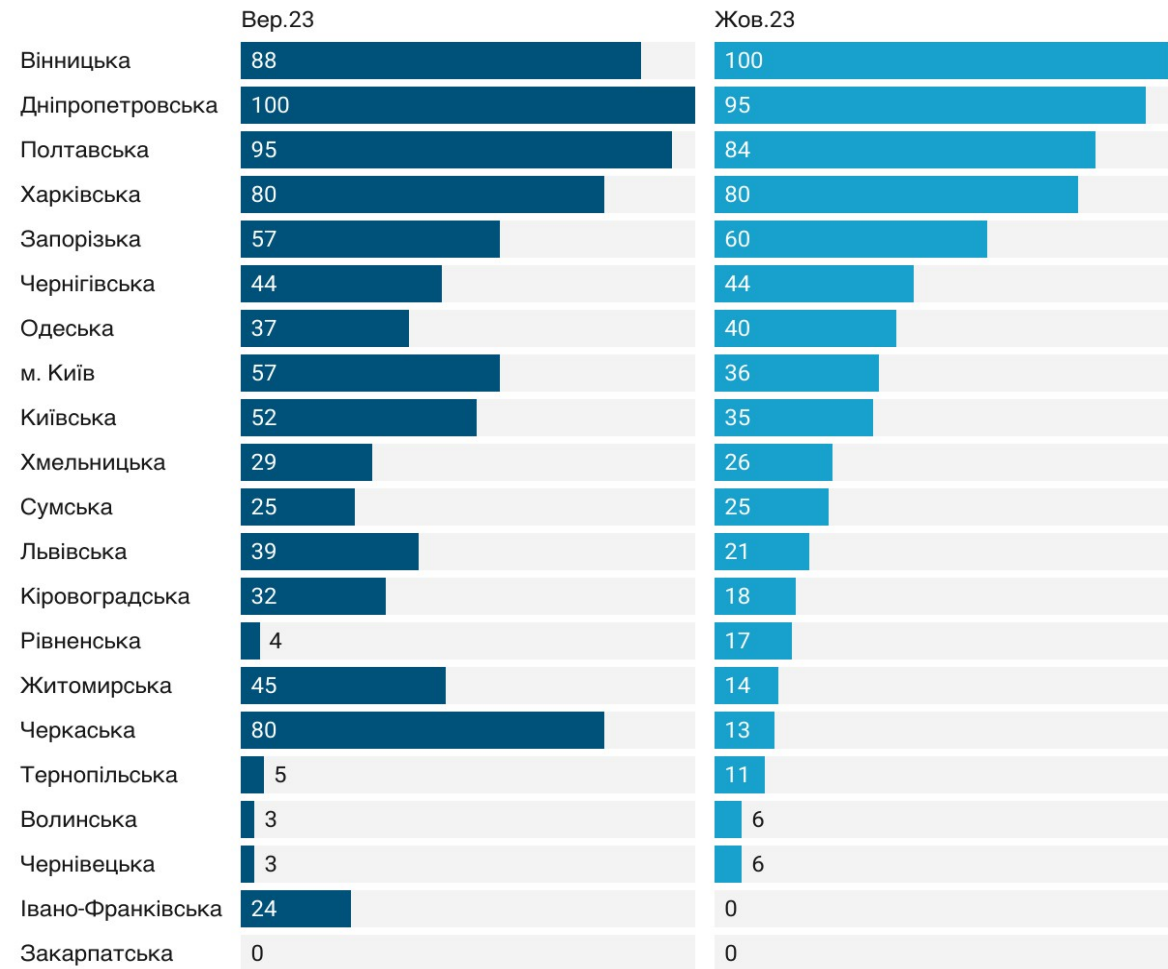
“Небезпечно працювати” у різних вимірах

“Небезпечно працювати” за розміром підприємств, % респондентів

- **% підприємств, які обрали «небезпечно працювати», зменшився, незалежно від розміру, проте залишається найвищим для великих підприємств**
- **80+% опитаних у Вінницькій, Дніпропетровській, Полтавській та Харківській областях вважають «небезпечно працювати» перешкодою**

«Небезпечно працювати» за регіоном, % респондентів

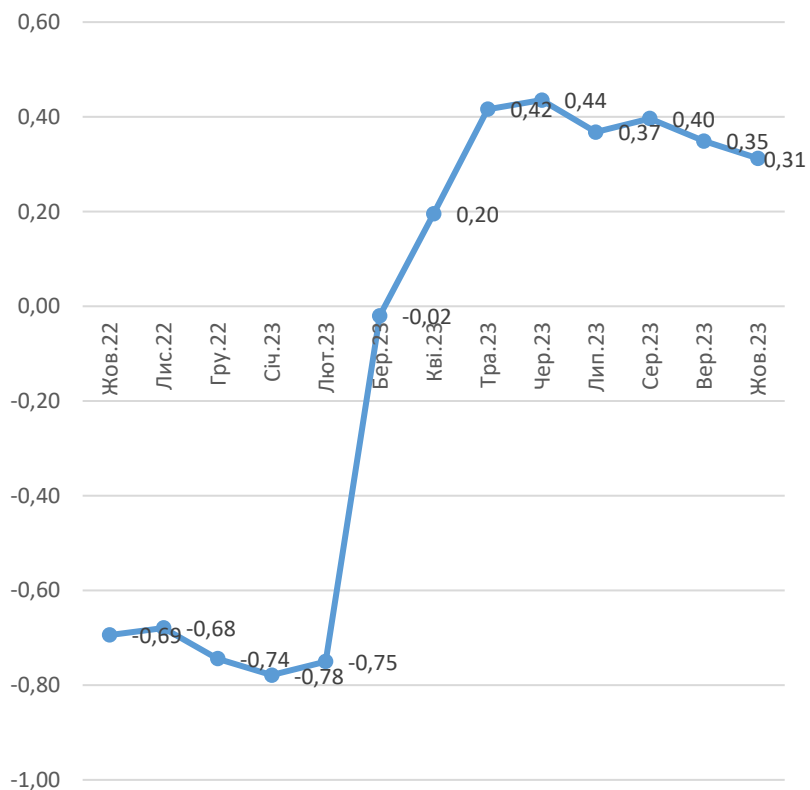
Created with Datawrapper

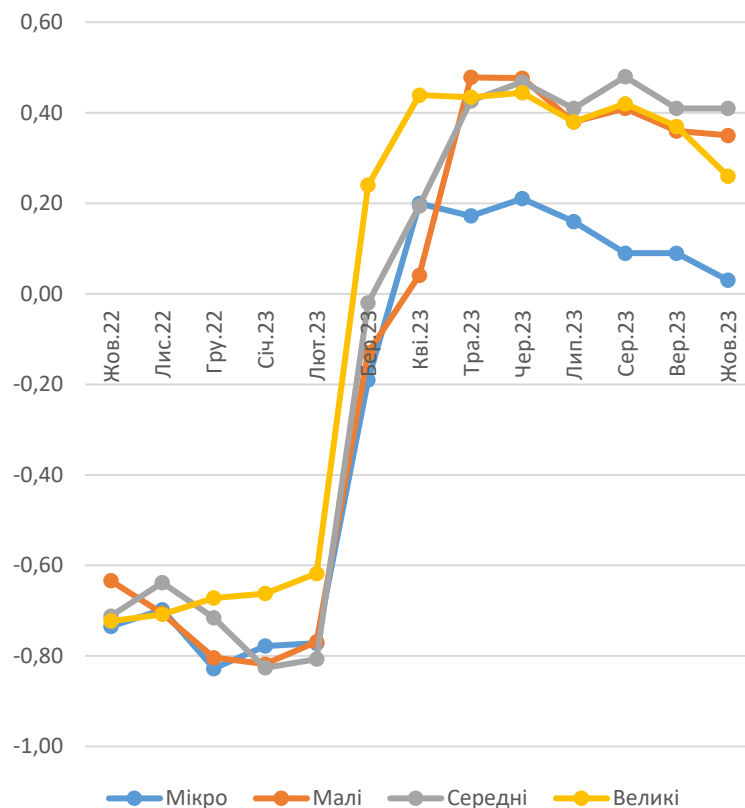
Зміни за минулий рік

Індекс Відновлення Ділової Активності (у порівнянні з тим, «що було рік тому»)

Індекс Відновлення Ділової Активності
(баланс між оцінками краще/гірше рік до року)

Індекс Відновлення Ділової Активності
(за розміром)

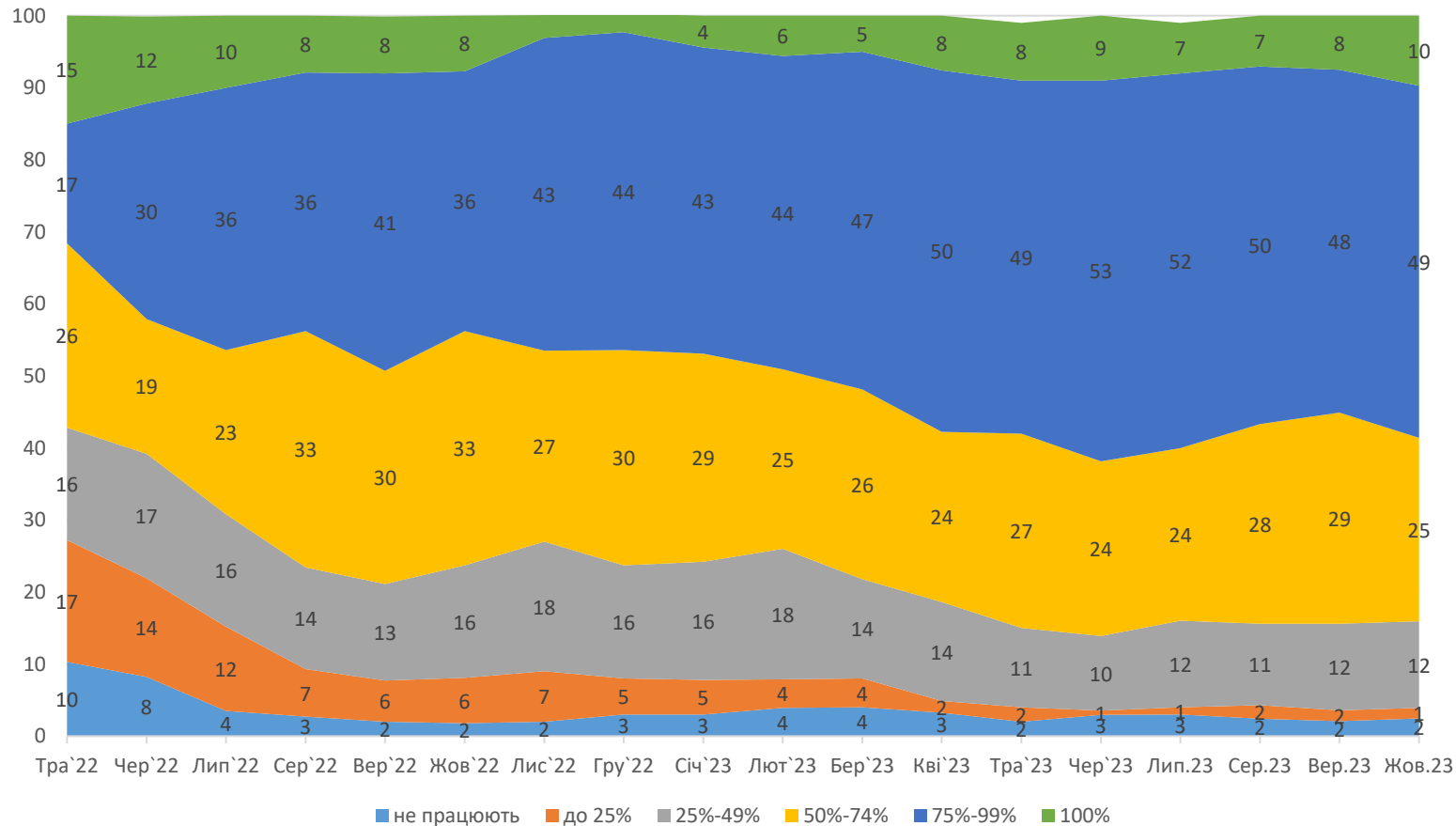
У жовтні 2023 року Індекс Відновлення Ділової Активності (ІВДА) залишається відносно високим, але продовжив знижуватися порівняно з попереднім місяцем

Це сталося:

- Через зменшення частки підприємств які повідомили, що фінансово-економічна ситуація є кращою, ніж у минулому році (з 48% до 43%)
- Зросла частка тих, для кого нічого не змінилося (з 40% до 45%)
- Водночас:
- Суттєвих змін у частці тих, для кого ситуація стала гіршою, не спостерігається (12% проти 13% у вересні)
- РОЗМІР:** У жовтні порівняно з вереснем вартість ІВДА погіршився для мікро- та великого бізнесу

«Зараз» vs «до 24 лютого 2022»: Відновлення чи стагнація?

% завантаження потужностей порівняно до "до війни", % опитаних

У жовтні 2023 року перервано тримісячну тенденцію уповільнення відновлення виробництва:

- Частка підприємств, що працюють майже на повну (75%-99%) та повну потужність (100% і більше), зростає з 55% у вересні до 59% у жовтні

Водночас:

- % підприємств, які взагалі не працюють, залишається без змін вже кілька місяців поспіль
- Лише 15% підприємств працюють на потужності менше 50%

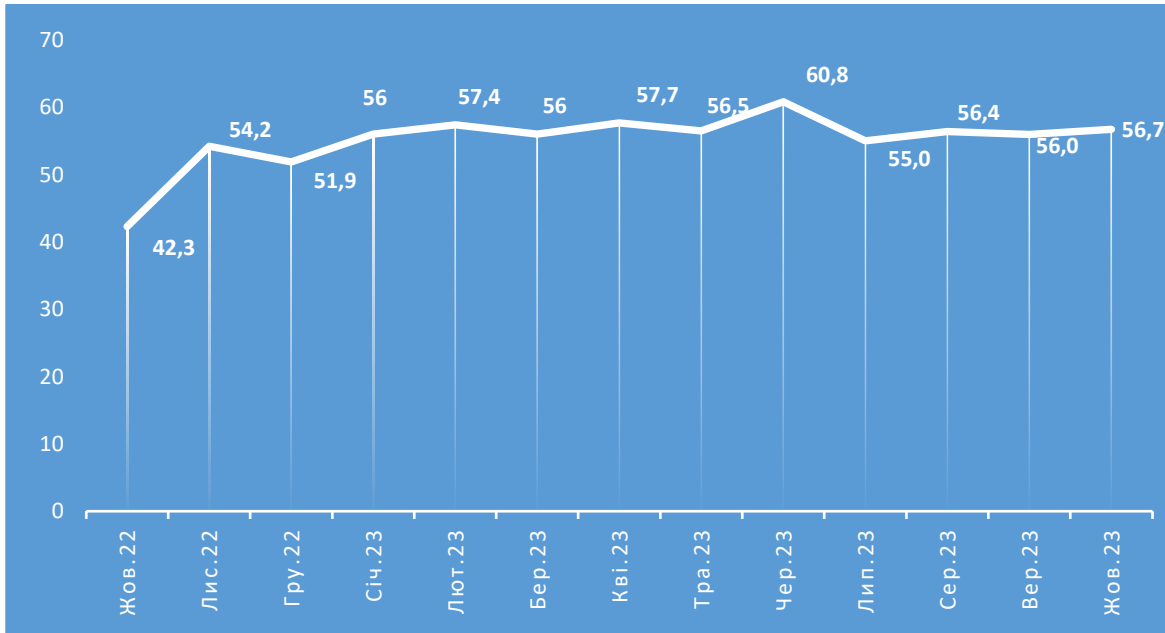

Майбутнє та невизначеність

Довгострокова невизначеність без змін

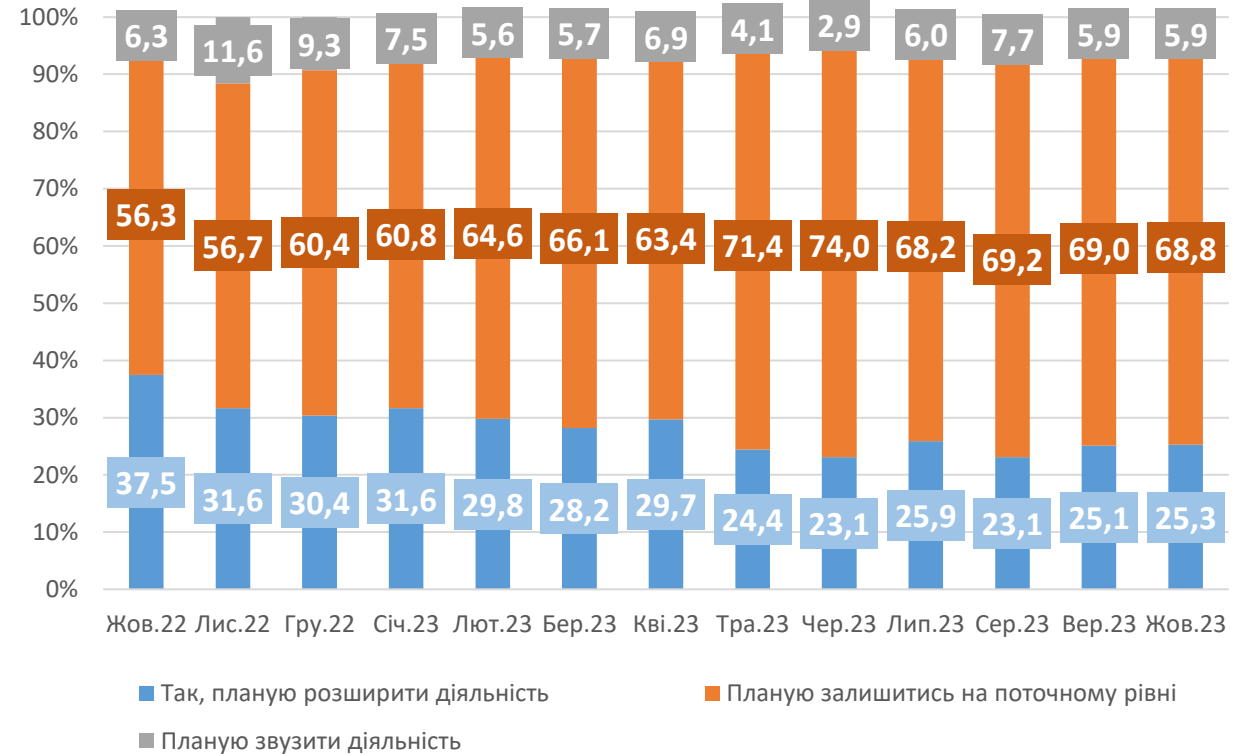
Невизначеність у дворічній перспективі

"Важко передбачити, що буде з діяльністю підприємства через 2 роки", % підприємств

% підприємств, які не мають уявлення про свої плани на 2 роки, залишається без суттєвих змін

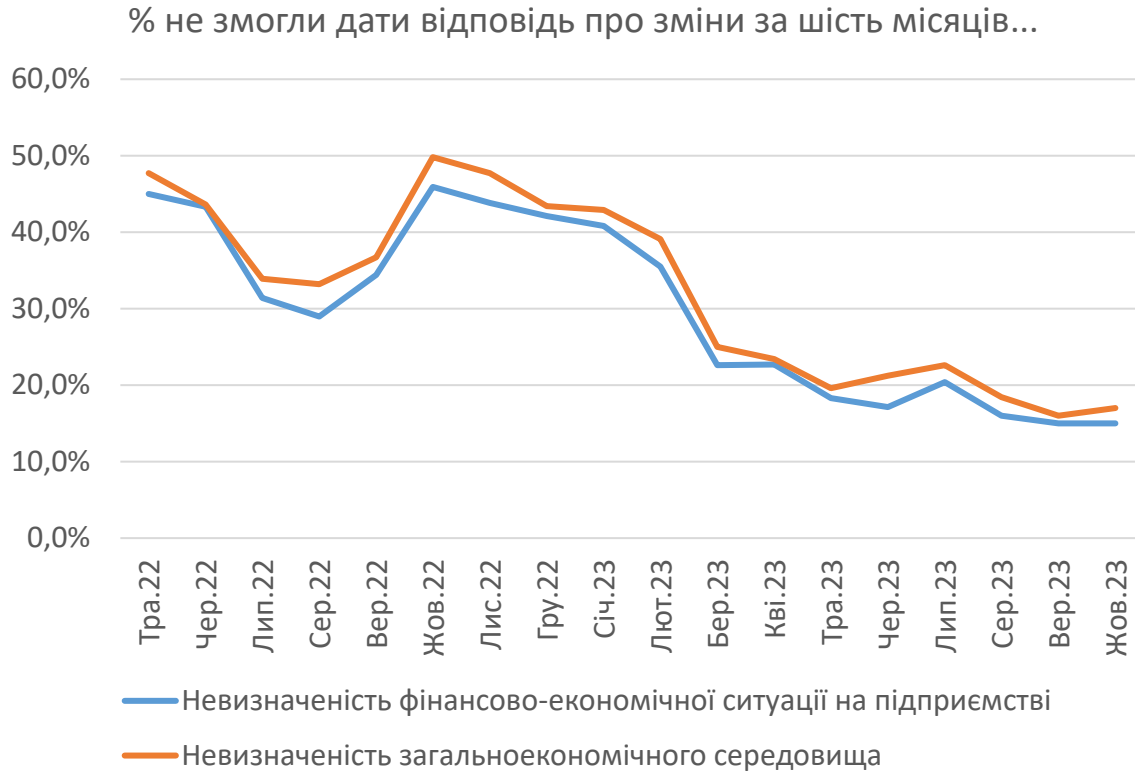
Очікування у дворічній перспективі

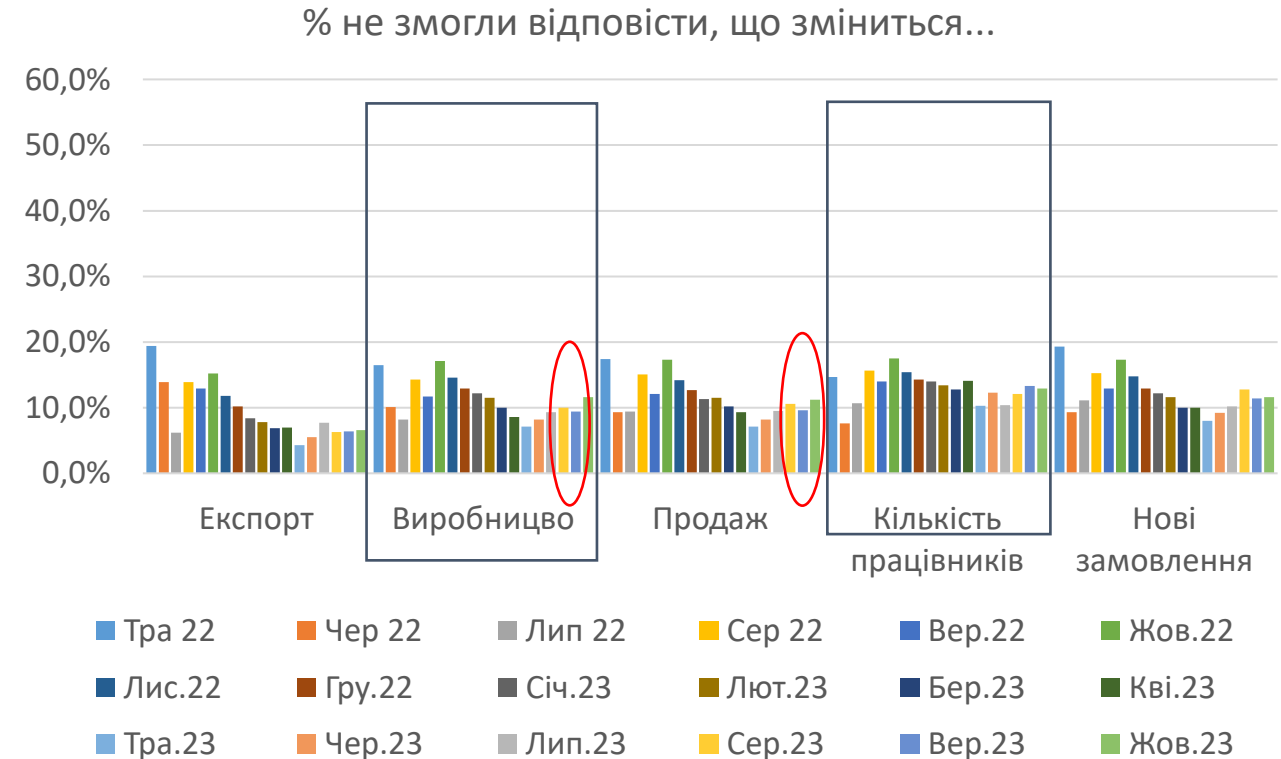
- Плани підприємств на віддалене майбутнє залишаються без істотних змін

Невизначеність у 6-місячній перспективі без змін, у 3-місячній зросла для виробництва та продажів

В перспективі півроку

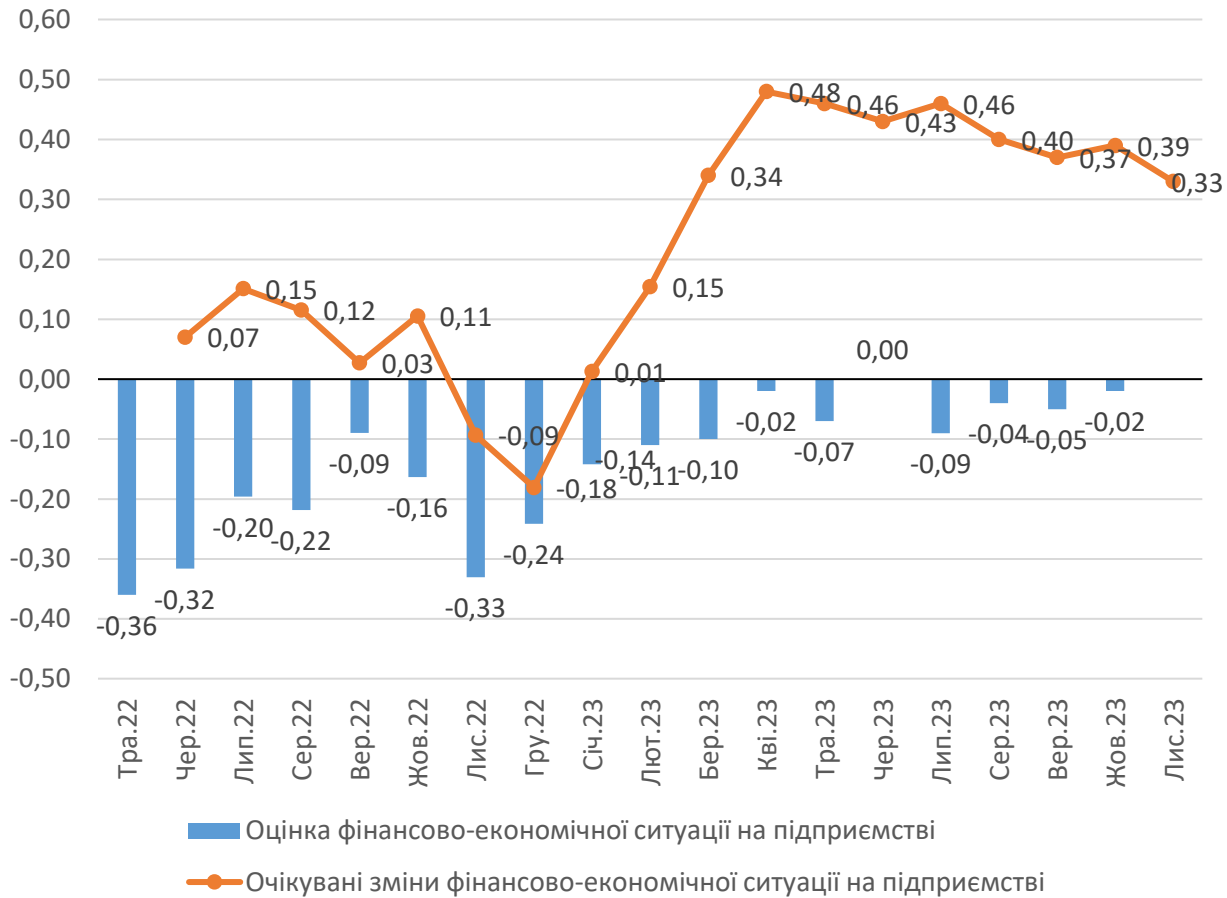

В перспективі трьох місяців

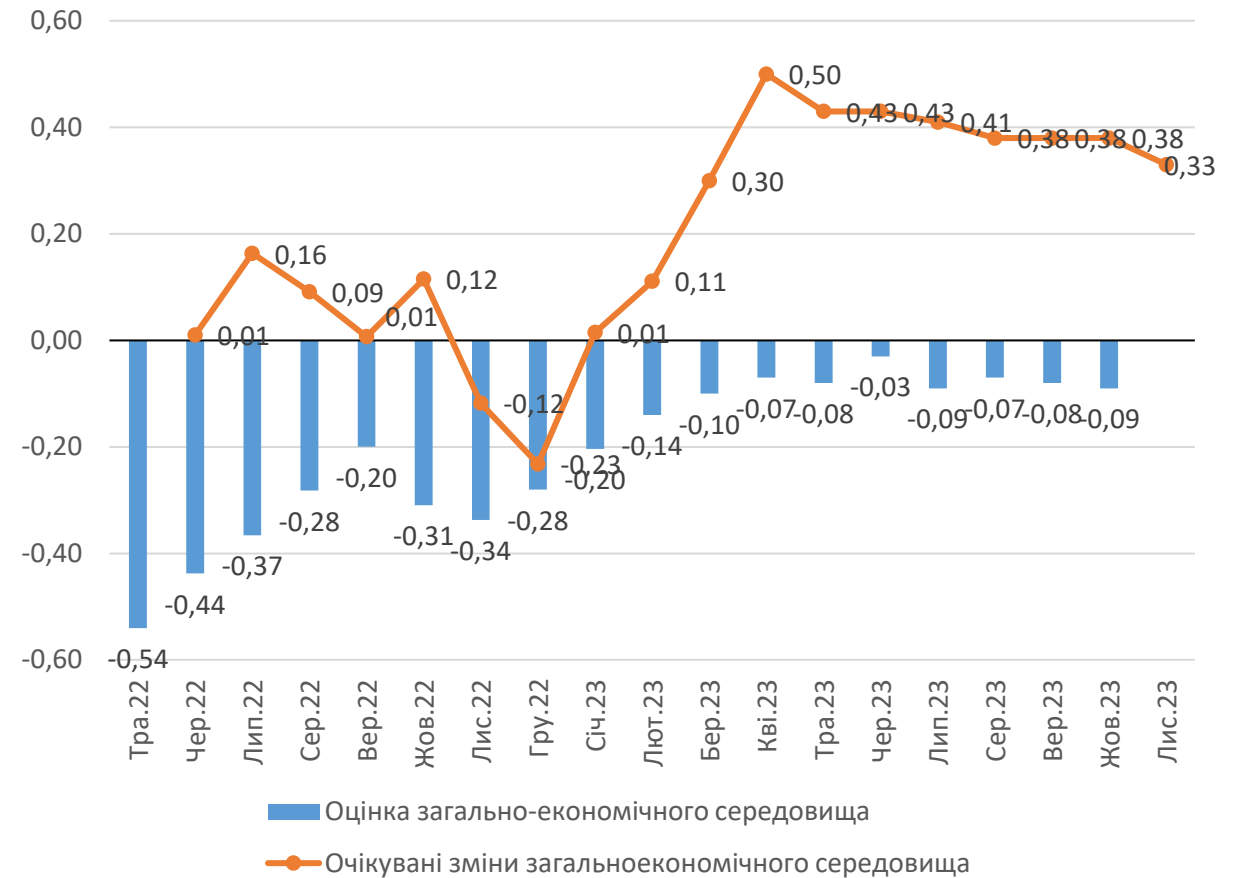

Перспективи на 6 місяців: очікування погіршилися

Фінансово-економічна ситуація на підприємстві

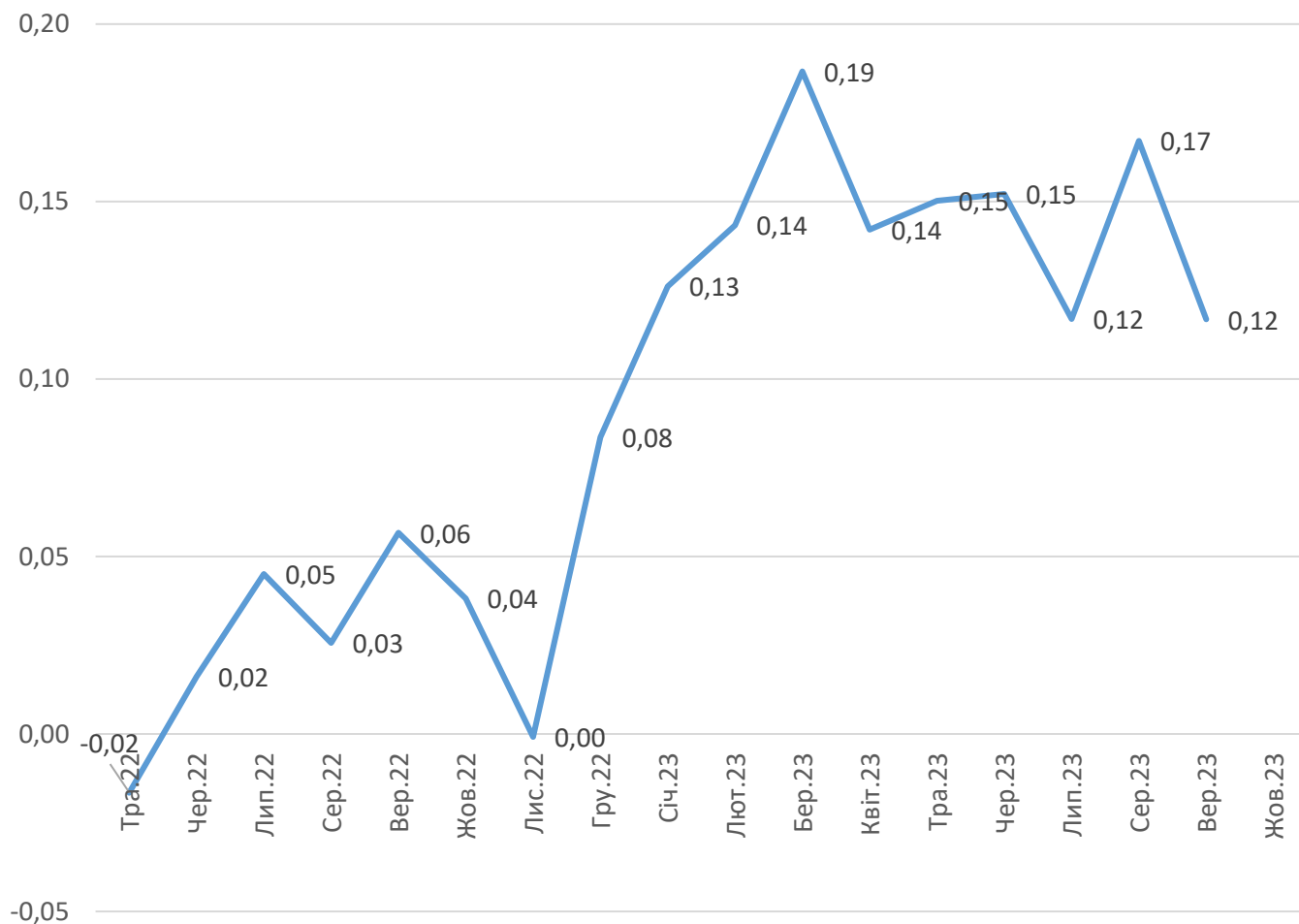
Загальноекономічна ситуація в країні

Діяльність підприємств у минулому та очікування на майбутнє

Агрегований показник перспектив промисловості (АППП)*

АППП знижується другий місяць поспіль

Коливання компонентів індексу наступні:

- **Очікування виробництва (ОВ)** зменшилися з 0,41 до 0,36
- Складова **Запаси готової продукції (ЗГП) без суттєвих змін** (-0,10 у вересні та -0,09 у жовтні)
- Складова **Обсяг нових замовлень (ОНЗ) також без суттєвих змін** (-0,16 проти -0,17 у жовтні 2023 року)

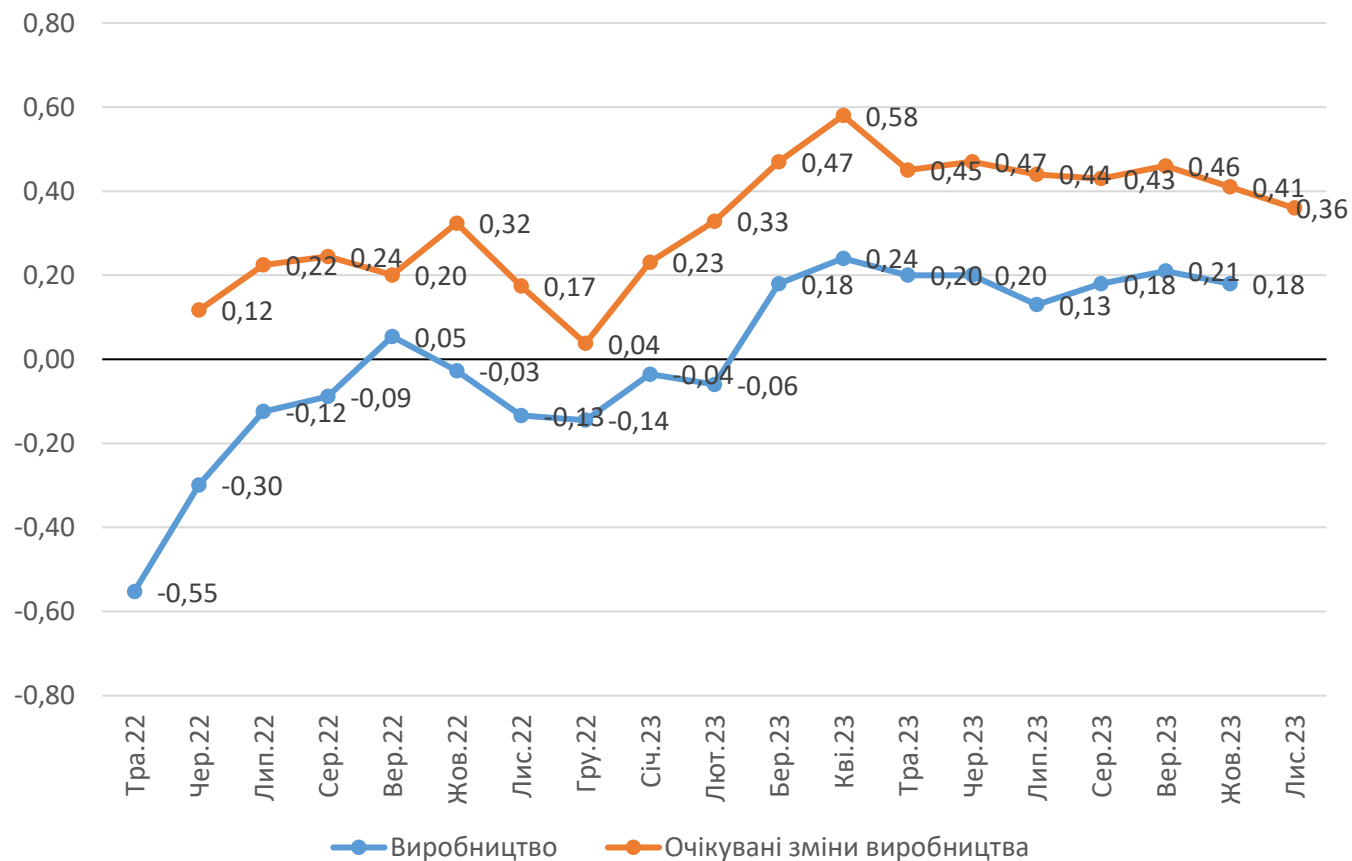
* $АППП = ОВ + ОНЗ + (-ЗГП) / 3$

Оптимізм у виробництві знижується другий місяць поспіль

Жовтень до вересня (очікування)

- Дещо зменшилася частка підприємств, які планують зростання виробництва у найближчі 3-4 місяці (з 41,7% у вересні до 40,5% у жовтні)
- Зросла частка підприємств, які планують скорочення виробництва (з 2,9% до 5,3%)
- Частка підприємств, які не планують змінювати обсяги виробництва протягом наступних трьох місяців без суттєвих змін (55,4% у вересні та 54,2% у жовтні)

Виробництво, балансові показники

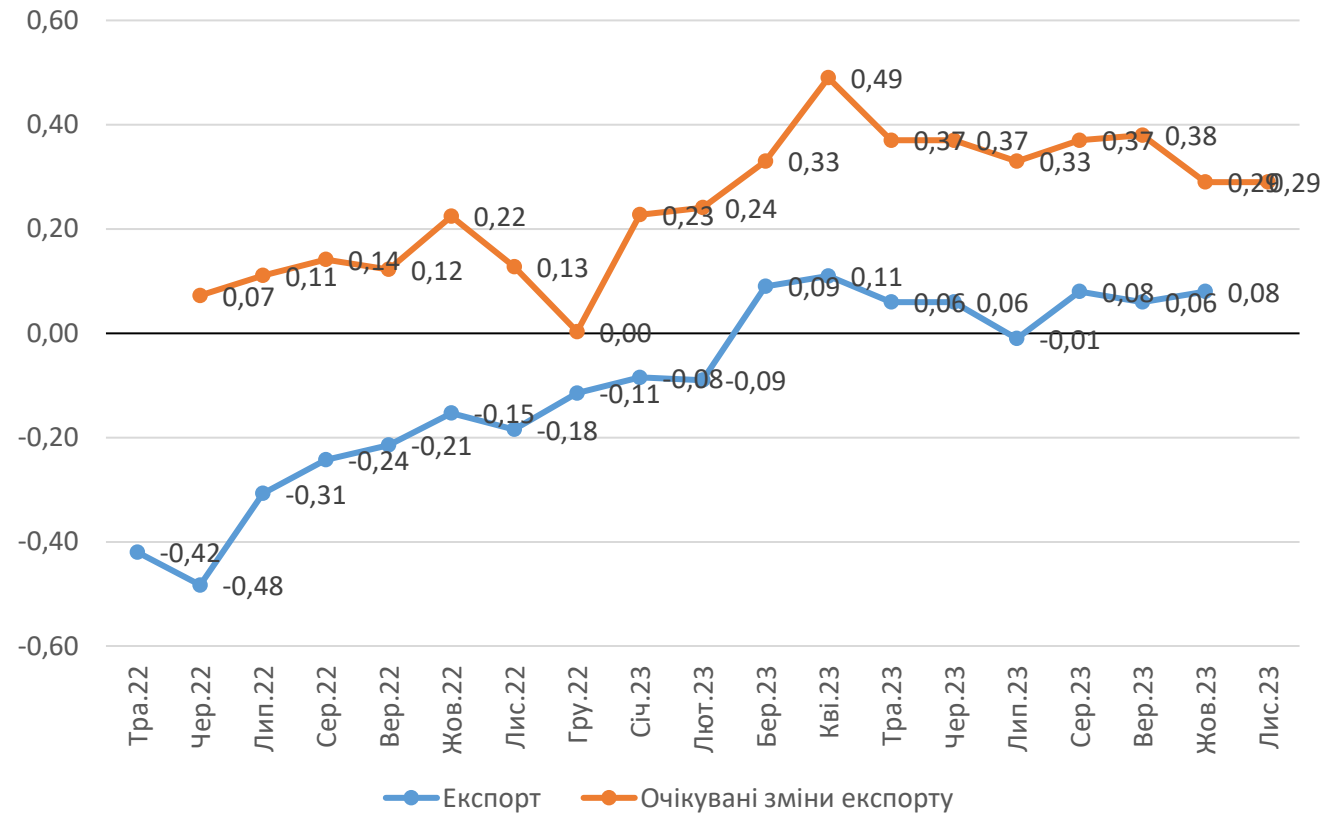

Експорт: покращені (незначним чином) минулі показники, очікування без змін

Жовтень до вересня (результати)

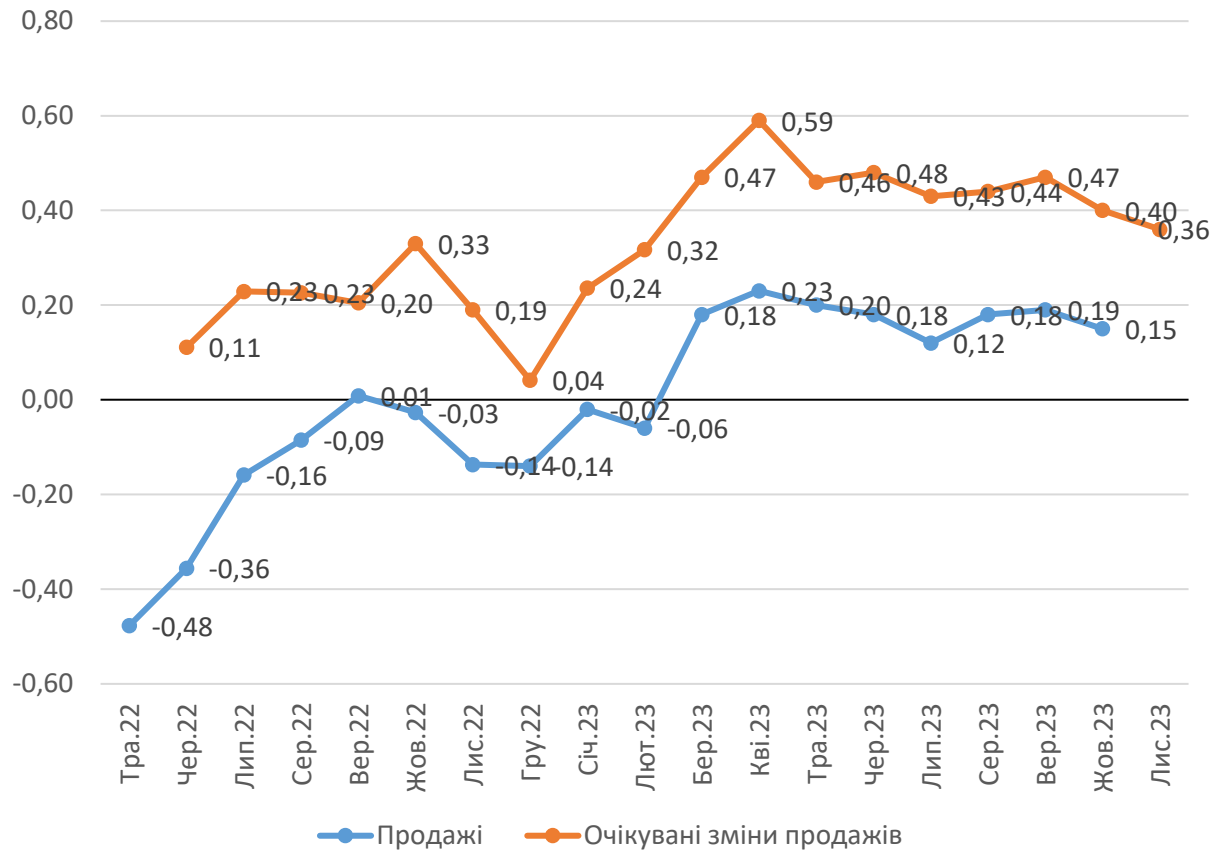
- Частка підприємств, що повідомляють про зростання експорту, зменшилася з 23,9% до 21,2%
- Також зменшилася частка підприємств, що повідомляють про скорочення експорту (з 19,9% у вересні до 17,9% у жовтні)
- Частка підприємств, які не змінили обсяги експорту за минулі три місяці, зросла з 56,2% до 60,9%

Експорт, балансові показники

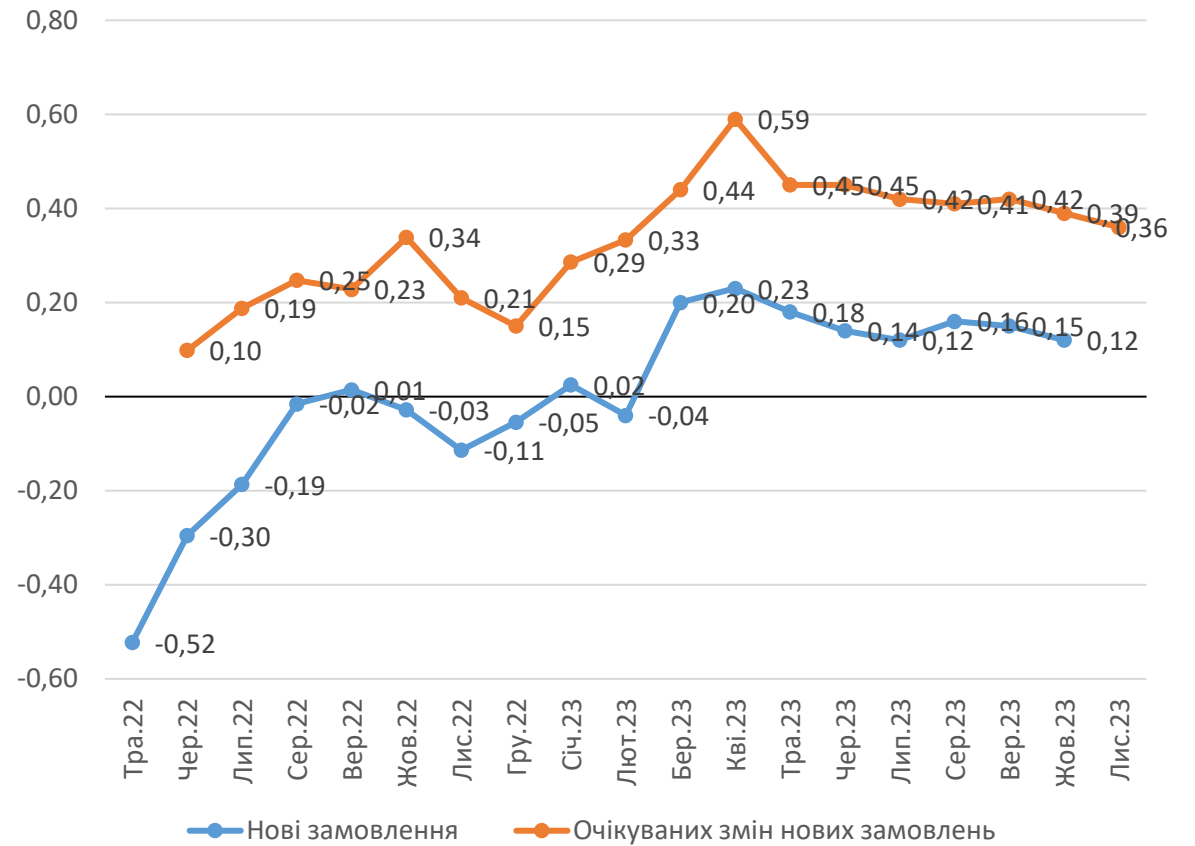

Продажі та нові замовлення: погіршення результатів та очікувань

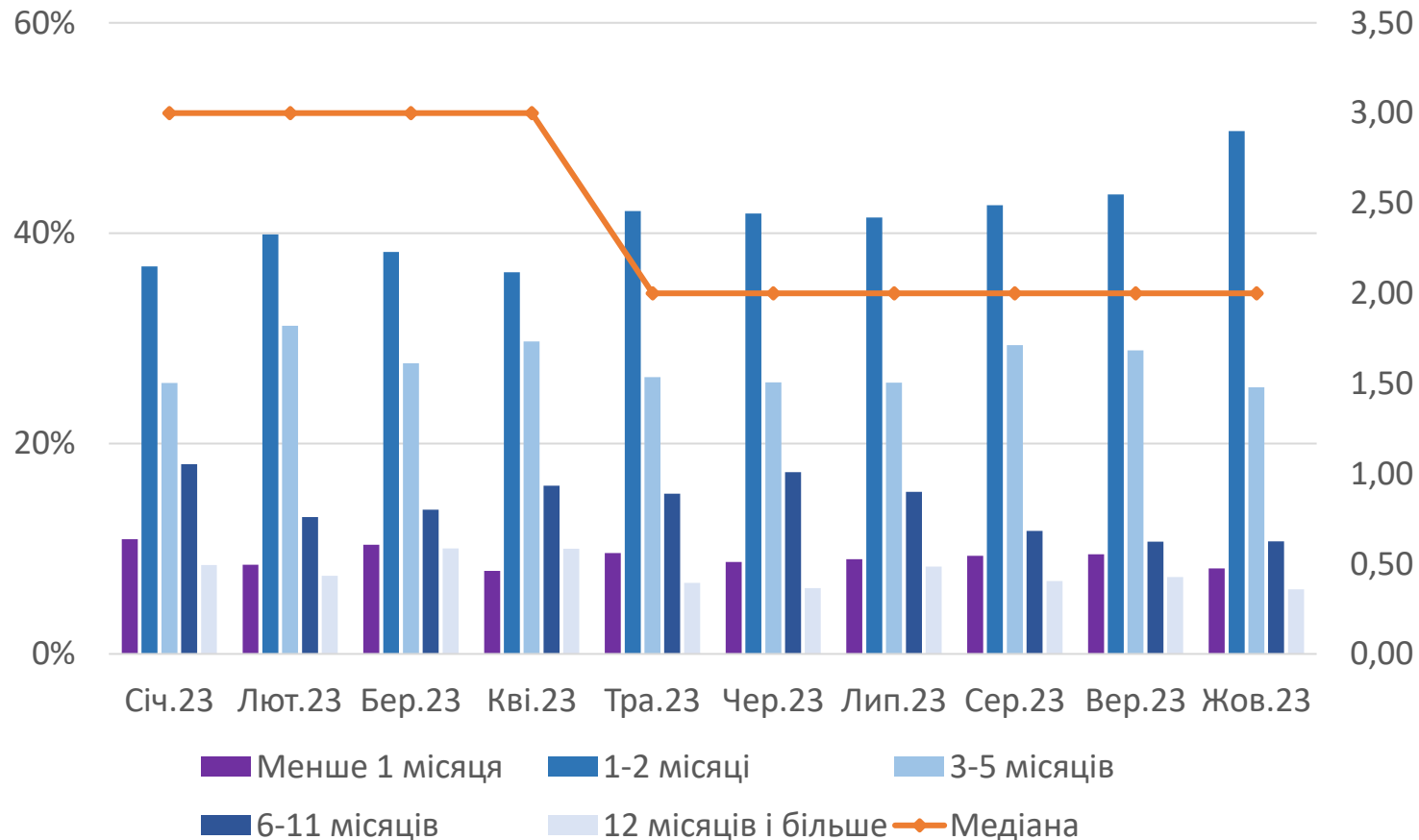
Продажі

Нові замовлення

Менш стабільний портфель замовлень

У жовтні 2023 року обсяг портфелю нових замовлень для опитаних підприємств залишився на попередньому рівні

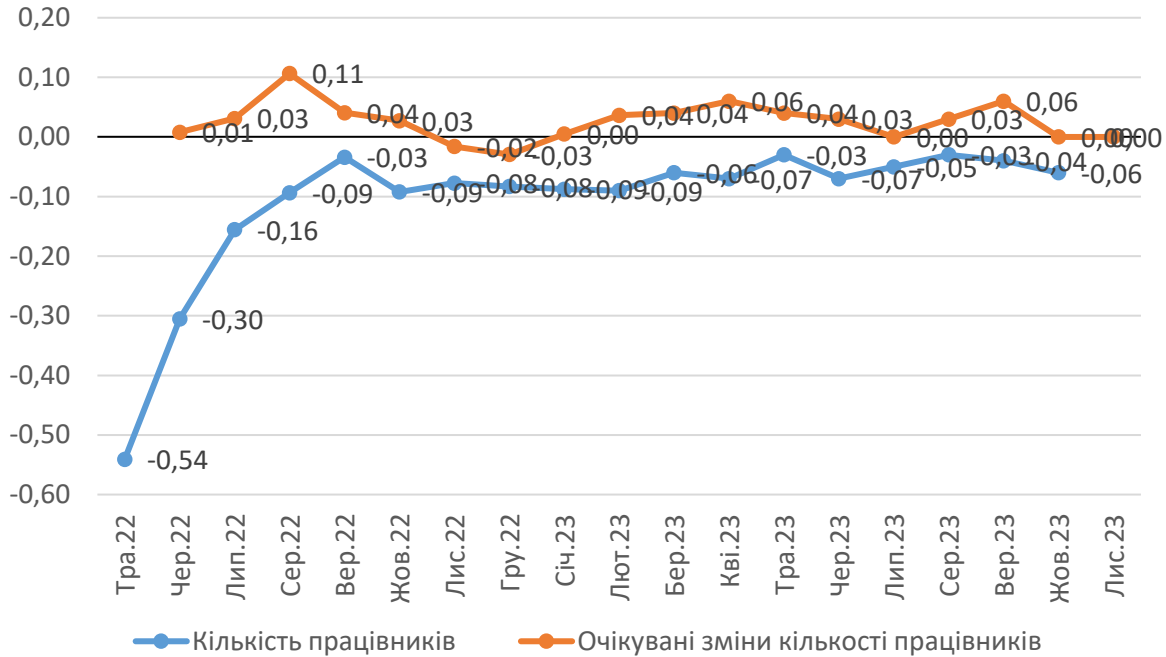
- **Середній термін забезпечення новими замовленнями залишається на рівні 2 місяців (медіана) після зниження з трьох місяців у січні-квітні 2023 року**
- **Водночас, частка підприємств, які мають замовлення не більше ніж на 2 місяці, зросла до 58%. З травня по вересень 2023 року ця частка була на рівні 51%-53%**

Зайнятість і ринок праці

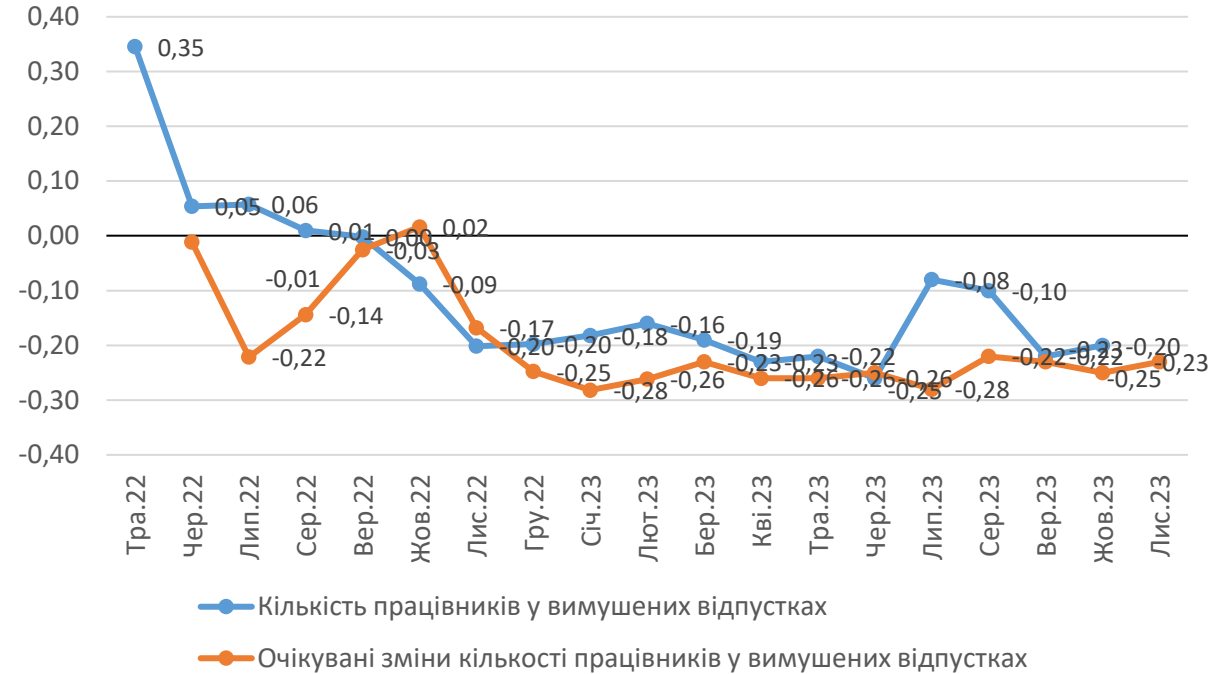
Зайнятість: без суттєвих змін

Кількість працівників

- % підприємств, які **планують зростання зайнятості** в найближчі 3-4 місяці, становить 3,9% (3% у вересні)
- % підприємств, які **мають намір скоротити чисельність працівників, дещо збільшився** (з 3,0% у вересні до 4,1% у жовтні)
- % підприємств, на яких **не очікується змін у зайнятості**, **знизився** з 94,0% до 92,0%

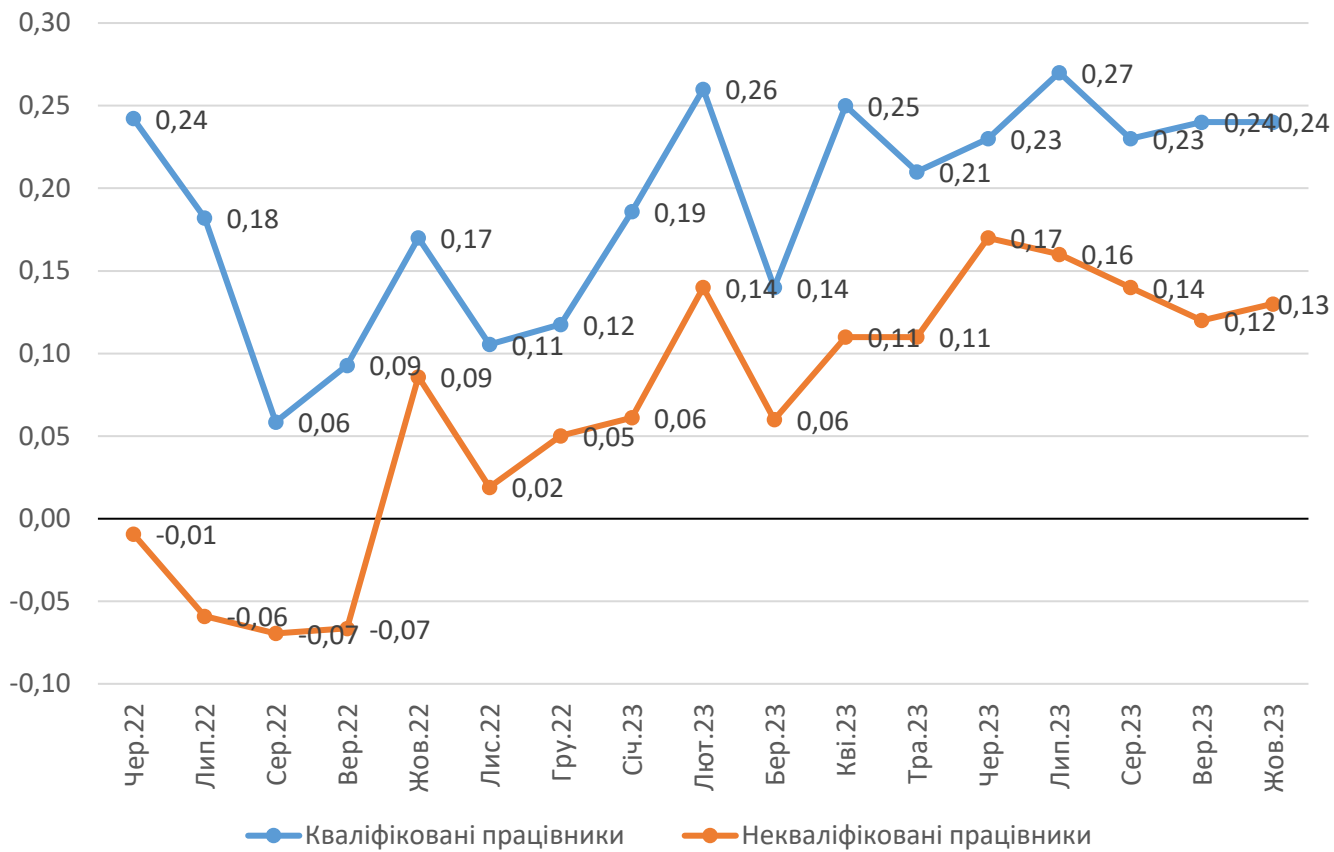
Кількість працівників у вимушених відпустках

- % підприємств, які **збільшуватимуть кількість працівників у вимушених відпустках дещо зріс**, із 0,7% до 1,2%
- % підприємств, які **збираються скоротити працівників у вимушених відпустках, незначним чином зменшився**, з 26,9% у вересні до 25,1%
- % **без змін дещо зріс**, із 72,3% до 73,7%

Проблеми з пошуком працівників все ті ж

Проблеми при пошуку працівників

У жовтні проблеми з пошуком кваліфікованих робітників залишаються без змін, як і проблеми з некваліфікованими працівниками, де показник майже не змінився після трьох місяців поступового зниження

Кваліфіковані працівники:

- Зріс % тих, хто повідомив, що таких працівників знайти складніше (з 25,7% до 27,7%)
- При цьому % тих, кому кваліфікованих працівників шукати легше, майже не змінився (1,5% у вересні та 1,9% у жовтні)

Некваліфіковані працівники:

- % тих, хто повідомив, що їх легко знайти без суттєвих змін (5,7% у вересні та 5,3% у жовтні), так само, як і % тих, кому це важче (18,0% у вересні та 18,8% у жовтні)

Оцінки державної економічної політики

Розподіл відповідей щодо оцінок економічної політики Уряду без суттєвих змін

Created with Datawrapper

- У жовтні 2023 року частка позитивних оцінок державної політики щодо підтримки бізнесу залишається незмінною з серпня – 8% третій місяць поспіль
- Частка нейтральних оцінок державної політики щодо підтримки бізнесу становить 57%, як і у вересні
- Частка респондентів, які не визначилися, дещо зменшилася з 20% у вересні до 19% у жовтні 2023 року

Нове щомісячне опитування підприємств. Методологія

Потреба у вичерпній інформації про економічну ситуацію є важливою для економічної політики під час війни. Для швидкого збору інформації про поточний стан економіки на рівні підприємства, Інститут економічних досліджень та політичних консультацій буде проводити щомісячне опитування підприємств із **застосуванням підходу кон'юнктурних досліджень** (або Business Tendency Survey). Методологію розроблено для оцінки ситуації з «базового рівня» — суджень та очікувань основних економічних агентів – підприємців та керівників підприємств.

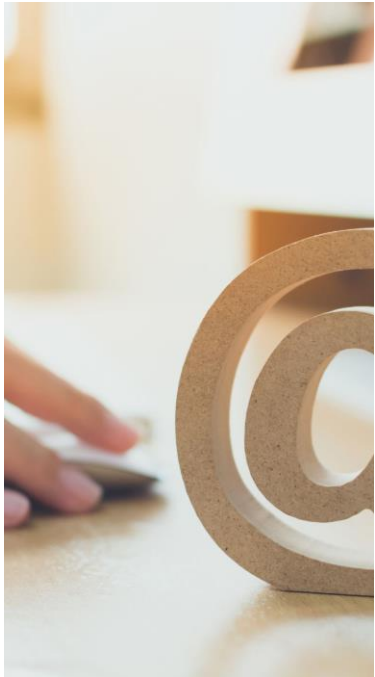
Щомісячне опитування складається з двох частин – регулярної та спеціальної. Регулярно респонденти відповідають на питання про зміну основних показників діяльності та короткострокові прогнози щодо майбутніх змін цих же показників -- випуску (виробництва), реалізації (продажів), експорту, заборгованостей, нових замовлень, зайнятості тощо. Оцінки та очікування щодо змін ділового клімату та фінансово-економічної ситуації на підприємстві в перспективі на півроку також будуть у фокусі нашої уваги.

Спеціальна частина Щомісячного дослідження дозволяє отримувати інформацію щодо специфічних тем. Спеціальна частина розглядає проблеми підприємств, вплив війни на обсяги виробництва, експортну діяльність, основні потреби бізнесу та оцінку державної політики.

У цьому дослідженні використовується панельна вибірка, яка включає **500+ підприємств, що розташовані у 21-му з 27-ми регіонів України**, включаючи Вінницьку, Волинську, Дніпропетровську, Житомирську, Закарпатську, Запорізьку, Івано-Франківську, Київську, Кіровоградську, Львівську, Одеську, Полтавську, Рівненську, Сумську, Тернопільську, Харківську, Хмельницьку, Черкаську, Чернівецьку та Чернігівську області та місто Київ.

Польовий етап 18-ої хвилі тривав із 16 – 31 жовтня 2023 року. Керівники підприємств порівнювали результати роботи у жовтні із серпнем 2023 року, чи іншого показника на момент проведення опитування (жовтень 2023 року) та давали прогнози на наступні 2 - 3 чи 6 місяців залежно від питання. В окремих питаннях (де це було зазначено) результати роботи порівнювалися з довоєнним часом (період до 24 лютого 2022 року). Опитувані давали прогнози на наступні 3 місяці роботи.

Наші контакти

website: www.ier.com.ua

e-mail: rubanik@ier.kyiv.ua
kuziakiv@ier.kyiv.ua

Facebook: <https://www.facebook.com/IER.Kyiv/>

Twitter (in English only): https://twitter.com/IER_Kyiv

